

ЮРИЙ АЛЕКСАНДРОВИЧ МЕШЧЕРЯКОВ

На 17 май 1970 г. след тежко и продължително боледуване почина един от най-видните съветски геоморфолози, завеждащ отдела по геоморфология и палеогеография при Географския институт на АН СССР — проф. Ю. А. Мешчеряков. С неговата преждевременна смърт съветската и световната наука понесоха тежка загуба.

Проф. Ю. А. Мешчеряков е роден на 17 август 1921 г. в гр. Калуга. През 1930 г. цялото семейство се преселва в гр. Уфа (Предуралието), където той получава средно образование. През 1940 — 1945 г. Ю. А. Мешчеряков следва Геодезическия факултет на Московския институт по инженерна геодезия, аерофотоснимки и картография. Завършил с отличие този институт, той става аспирант в Географския институт на АН СССР и през 1950 г. успешно защитава кандидатска дисертация. От това време цялата творческа дейност на Ю. А. Мешчеряков е тясно свързана с Географския институт на АН СССР, където той плодотворно развива изследователска дейност като младши научен сътрудник, старши научен сътрудник и професор, а от 1961 г. до последните дни на живота си — като завеждащ отдел.

Ю. А. Мешчеряков беше учен от нов тип, който сполучливо съчетаваше качествата на великолепен изследовател-теоретик, методик, експедиционен работник, организатор на големи колективни разработки, добър педагог и редактор. През краткия си живот е написал повече от 170 научни труда, в това число и три големи монографии.

Характерна черта в творческата дейност на Ю. А. Мешчеряков като учен бе стремежът му към дълбоки фундаментални обобщения. Заедно

със своя учител — акад. И. П. Герасимов, той е основоположник на ново направление в геоморфологията — учението за морфоструктурите и тяхната връзка с дълбочинния строеж на Земята и геофизическото поле. Докторската дисертация на Ю. А. Мешчеряков — „Структурна геоморфология на равнините“ (1965), е влязла в златния фонд на световната геоморфоложка наука. Под негово ръководство бяха подготвени такива фундаментални трудове като серия от геоморфоложки карти на света и отделните континенти за „Физикогеографския атлас на света“ (1964) и монографията „Релефът на Земята“ (1967) — първо обобщение на данните за геоморфологията на земното кълбо, основано на новите теоретични принципи на съветската геоморфология. Ю. А. Мешчеряков е организатор на подготовения през последните години в Географския институт на АН СССР тритомен труд по геоморфология на Съветския съюз, който е под печат. Малко преди смъртта си той завършва своята последна монография „Релефът на СССР“, посветен на комплексния анализ на морфоструктурите и морфоскулптурите.

Ю. А. Мешчеряков има големи заслуги за развитието на геоморфоложката теория—формулира нова концепция за геоморфоложките етапи в развитието на Земята, лансира плодотворната идея за полигенните заравнени повърхнини и др. За разлика от много изследователи от кабинетен тип той се стремеше да внедрява резултатите от своите изследвания в практиката. По негова инициатива Министерството на геологията на СССР и АН СССР пристъпиха към съставянето на карта на заравнените повърхнини и изветрителните кори, която ще има важно значение при прогнозирането и търсенето на полезни изкопаеми. Под негово ръководство структурно-геоморфоложките методи бяха широко внедрени при анализа на релефа в нефто-газоносните и сеизмоактивните райони.

Геодезист по образование, Ю. А. Мешчеряков направи много за внедряване в геоморфологията на точни количествени методи на изследване. Той беше един от пионерите, положили основите на комплексните изследвания на съвременните движения на земната кора. По негова инициатива бяха подготвени монография и първата карта на съвременните вертикални движения за западната част на Европейската територия на СССР (1958). Признание на неговите международни заслуги в развитието на това ново направление сред науките за Земята бе избирането му за пръв председател на Комисията по съвременните тектонски движения при Международния съюз по геодезия и геофизика през 1960 г., на който пост той остана до последните дни на своя живот.

Много сили и енергия отдаде Ю. А. Мешчеряков като зам.-председател на Геоморфоложката комисия при АН СССР в организирането на редица плодотворни всесъюзни съвещания по отделни актуални геоморфоложки проблеми. Тези съвещания (разширени пленуми) дадоха силен гласък в развитието на съветската геоморфология. Той беше организатор и пръв главен редактор на сп. „Геоморфология“ и член на редакционната колегия на „Известия АН СССР“ — географска серия.

Ю. А. Мешчеряков поддържаше с българските геоморфолози тесни връзки, които особено много се засилиха след посещението му в нашата страна през лятото на 1961 г. Тогава той пропътува обширна част от територията на България, запозна се с главните особености на нейния релеф и достиженията на нашите геоморфолози в неговото изучаване. Наскоро след своето завръщане написа възторжена статия за геоморфологията в България. В годините след това той отблизо следеше развитието на географията у нас и поддържаше лични връзки с редица наши научни работници.

Теоретичните концепции и приносите му в методиката на изследванията намират широко поле за приложение при изучаване на релефа в нашата страна.

Ю. А. Мешчеряков беше учен с широка ерудиция, скромен и демократичен в отношенията си с хората, прекрасен и всеобщо уважаван колега и другар.

С неговата преждевременна смърт геоморфоложката наука изгуби един от своите най-талантливи съвременни представители.